

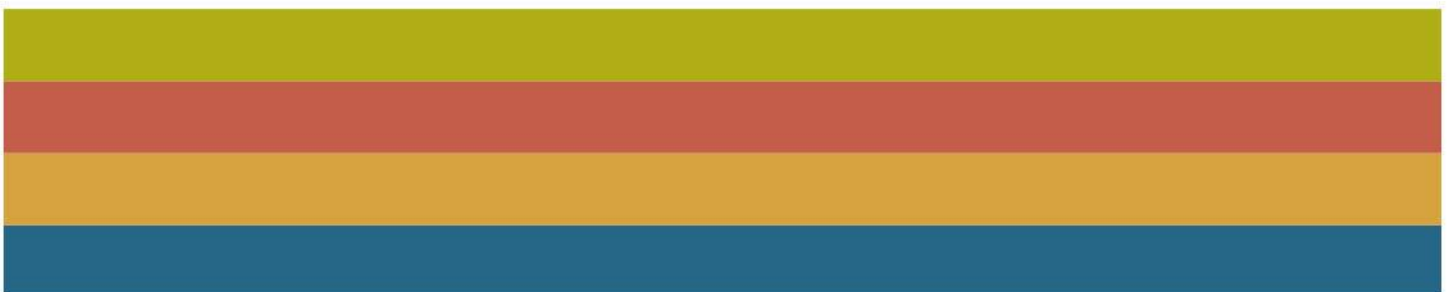

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Interne maatregelen Natura 2000 Engbertsdijksvenen

Voorlopig toetsingsadvies over het milieueffectrapport

29 januari 2025 / projectnummer: 3879

1 Advies over het MER in het kort

Staatsbosbeheer wil de kwaliteit van het hoogveen verbeteren in natuurgebied Engbertsdijksvenen (zie Figuur 1). Daarvoor worden in het gebied onder andere maatregelen getroffen die leiden tot het langer vasthouden van regenwater en stabielere waterpeilen.

Voor het besluit hierover is een milieueffectrapport (MER)¹ opgesteld. De Commissie voor de milieueffectrapportage spreekt zich, op verzoek van de provincie Overijssel, uit over de juistheid en de volledigheid hiervan.

Wat staat in het MER?

In het MER is één alternatief onderzocht, het zogeheten ‘planalternatief voor interne maatregelen’. Het gaat om het compartimenteren van het natuurgebied door het aanleggen en versterken van kaden, het dempen en verondiepen van greppels en sloten en het afgraven van grond op voormalige landbouwpercelen. Het MER beschrijft hoe het planalternatief tot stand is gekomen.

In het MER staat dat door het uitvoeren van de maatregelen meer regenwater wordt vastgehouden, wat leidt tot betere omstandigheden voor en herstel van de hoogveenvegetaties. In het MER staat verder dat de interne maatregelen noodzakelijk zijn, maar onvoldoende voor volledig natuurherstel. Daarvoor zijn ook maatregelen buiten het gebied nodig gericht op de waterhuishouding en vermindering van de stikstofdepositie.

Uit het MER volgt dat historisch waardevolle elementen worden aangetast door het dempen van watergangen en het herstellen van kades. Daarnaast staat in het MER dat er tijdens de werkzaamheden vrachtwagens met zand af en aan gaan rijden, wat leidt tot tijdelijke verkeers- en geluidshinder. Door de werkzaamheden worden beschermde diersoorten in het gebied verstoord.

Om negatieve verkeerseffecten in de aanlegfase te beperken, zijn in het MER meerdere mitigerende maatregelen voorgesteld, zoals het instellen van aparte routes voor fietsers, lokaal verkeer en werkverkeer, het bepalen van rijroutes voor werkverkeer die zorgen voor het beperken van overlast en onveilige situaties en snelheidsbeperkende maatregelen. Alternatieve transportmethoden van zand en grond worden bovendien onderzocht.² Om de verstoring van en schade aan beschermde diersoorten te beperken, wordt tijdens de aanlegfase gewerkt volgens een ecologisch werkprotocol en onder ecologisch toezicht.

Wat is het advies van de Commissie?

Het MER heeft een duidelijke opbouw en is voorzien van een heldere samenvatting. De bijlagen bevatten veel gedetailleerde kaarten met uit te voeren maatregelen en gedetailleerde bouw- en werktekeningen.

¹ ProjectMER Natura 2000 – herstelmaatregelen intern Engbertsdijksvenen. Tauw, 2024. In opdracht van provincie Overijssel.

² Het gaat bijvoorbeeld om de zandaanvoer per pijpleiding, transportband of elektrisch vervoer. De haalbaarheid van alternatieve transportmethoden staat nog niet vast. Daarom is in het MER uitgegaan van aan- en afvoer per vrachtwagen.

Het MER geeft duidelijk weer hoe het planalternatief tot stand is gekomen. Voor de concrete uitwerking van de maatregelen zijn relevante onderzoeken uitgevoerd die zijn gebruikt voor het opstellen van het planalternatief.³ De gekozen maatregelen in het planalternatief zijn navolgbaar en worden ook elders voor hoogveenherstel toegepast (bijvoorbeeld in het Fochteloërveen). De ruimtelijke uitwerking van de kadeversterking sluit grotendeels aan bij de huidige kadestructuur en is daardoor logisch.

De beoordeling van de effecten is over het algemeen navolgbaar. De Commissie onderschrijft dat de interne maatregelen aanzienlijk bijdragen aan het creëren van gunstige hydrologische randvoorwaarden voor het herstel van de hoogveen natuur. Ze onderschrijft ook dat voor verdere verbetering van die randvoorwaarden ook hydrologische maatregelen in de omgeving⁴ nodig zijn.

Desondanks signaleert de Commissie bij de toetsing van het MER dat nog belangrijke informatie ontbreekt. Het aanvullen van die informatie is essentieel om het belang van de leefomgeving volwaardig mee te kunnen wegen bij het projectbesluit over de interne Natura 2000–herstelmaatregelen Engbertsdijksvenen. Het gaat om de volgende punten:

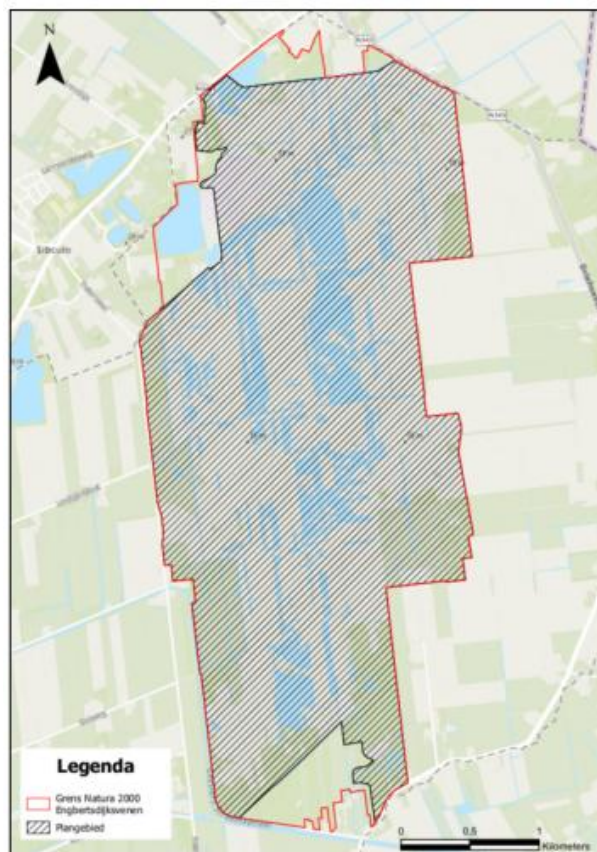
- **Effecten op cultureel erfgoed:** het MER geeft onvoldoende inzicht in welke cultuurhistorisch waardevolle elementen verdwijnen of worden aangetast. Hierdoor zijn de effecten op cultureel erfgoed onvoldoende specifiek gemaakt en niet goed onderbouwd.
- **Effecten op de ruimtelijke kwaliteit:** de dimensionering (breedte, hoogte, taluds) van de nieuwe en verbeterde kades is forsere dan in de huidige situatie. Het MER gaat niet in op het visueel-landschappelijk effect van deze veranderingen.

De Commissie adviseert deze informatie in een aanvulling op het MER op te nemen, en dan pas een besluit te nemen over de te nemen herstelmaatregelen in Engbertsdijksvenen.

In hoofdstuk 2 licht de Commissie haar beoordeling toe en geeft ze aandachtspunten voor het vervolgtraject.

³ Waaronder een grondwateronderzoek, systeemanalyses, bodemonderzoek, een inventarisatie van kwaliteit en ligging van bestaande kades, een inventarisatie van maaiveldhoogtes en een analyse van huidige en gewenste hydrologische condities.

⁴ De zogenaamde externe maatregelen.

Figuur 1: Plangebied en grens Natura 2000-gebied Engbertsdijkswenen (bron: MER).

Aanleiding MER

Engbertsdijkswenen is een Natura 2000-gebied. Natura 2000-gebieden zijn beschermde natuurgebieden. Door onder andere verdroging en de hoge stikstofneerslag worden de natuurdoelen voor dit gebied niet behaald of gaan de beschermde natuurtypen achteruit. Daarom zijn in het Natura 2000-beheerplan voor Engbertsdijkswenen maatregelen benoemd die ervoor moeten zorgen dat de natuurkwaliteit verbetert.⁵

Staatsbosbeheer heeft gezamenlijk met de provincie Overijssel en in samenwerking met gebiedspartijen een Integraal Definitief Ontwerp opgesteld met interne maatregelen voor het verbeteren van de waterhuishouding. Om deze maatregelen mogelijk te maken stelt de provincie Overijssel een projectbesluit op.⁶ Voor deze procedure is het noodzakelijk om te beoordelen of een project-MER nodig is, omdat het projectbesluit gaat over een landinrichtingsproject (categorie J12 van bijlage V bij het Omgevingsbesluit). Vanwege de verwachte milieueffecten heeft de provincie er echter voor gekozen om deze beoordeling over te slaan, en direct een project-MER op te stellen. Het project-MER wordt ook ten grondslag gelegd aan de omgevingsvergunning voor de ontgrondingsactiviteit.

Voor natuurherstel van Engbertsdijkswenen moeten ook maatregelen buiten het natuurgebieden worden genomen. Deze zullen in een apart MER worden beoordeeld. In dit MER zijn alleen de effecten van de interne maatregelen beoordeeld.

⁵ Natura 2000-Beheerplan Engbertsdijkswenen (040). Opgesteld in mei 2016, gedeeltelijk herzien in januari 2019.

⁶ De voorgenomen interne maatregelen passen namelijk niet binnen de huidige omgevingsplanregels op de percelen met de bestemming 'Natuur'. Dit wordt met het projectbesluit gewijzigd.

Rol van de Commissie voor de milieueffectrapportage

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer (Staatsbosbeheer). Het bevoegd gezag – in dit geval de Gedeputeerde Staten van Overijssel – neemt het besluit over het projectbesluit Engbertsdijksvenen en de ontgrondingsvergunning.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website. Deze zijn te vinden door nummer 3879 op www.commissiener.nl in te vullen in het zoekvak.

2 Toelichting op het advies

In dit hoofdstuk licht de Commissie haar beoordeling toe. Aan deze beoordeling koppelt zij adviezen en aanbevelingen. Adviezen staan in een tekstkader. Het uitvoeren daarvan is essentieel voor het volwaardig meewegen van het belang voor de leefomgeving bij het besluit over de interne Natura 2000–herstelmaatregelen Engbertsdijkvenen. Dit moet volgens de Commissie gebeuren voordat de provincie Overijssel hierover een besluit neemt. Aanbevelingen staan niet in een kader. Deze zijn bedoeld om de kwaliteit van de besluitvorming – nu en in de toekomst – te verbeteren.

2.1 Interne en externe maatregelen

In het MER staat dat voor natuurherstel in Engbertsdijkvenen maatregelen binnen en buiten het Natura 2000–gebied nodig zijn. Het MER behandelt alleen de interne maatregelen, de externe maatregelen worden in een apart proces uitgewerkt. De interne maatregelen zorgen voor vernatting in het gebied. De externe maatregelen dragen hier verder aan bij, want die zorgen ervoor dat de grondwaterstand minder snel en diep wegzakt.

Het MER onderbouwt dat de interne maatregelen noodzakelijk zijn, maar nog niet voldoende zijn voor het halen van alle Natura 2000–doelen van het gebied (zie ook paragraaf 2.2.2 van dit advies). De Commissie onderschrijft de conclusie dat voor volledig natuurherstel zowel interne als externe maatregelen nodig zijn. Aangezien er al verslechtering van de hoogveen–habitattypen optreedt⁷, is de uitvoering van hydrologische herstelmaatregelen (zowel intern als extern) noodzakelijk.⁸

2.2 Effectbeschrijving en doelbereik

2.2.1 Hydrologische situatie

De Commissie merkt op dat voor een aantal aspecten een duidelijke samenhang ontbreekt tussen het beoordelingskader, de beschrijving van de referentiesituatie en de effectbeoordeling. Dat geldt bijvoorbeeld voor het aspect bodem en bebouwing. De uiteindelijke effectbeoordeling is volgens de Commissie wel aannemelijk.

Uit veel van de binnengekomen zienswijzen blijkt dat er zorgen zijn dat de interne maatregelen leiden tot vernatting van niet alleen het natuurgebied, maar ook het omliggende gebied. De Commissie onderschrijft de conclusie hierover in het MER. Daaruit blijkt dat een lichte verhoging van de grondwaterstand alleen lokaal langs de rand van Engbertsdijkvenen optreedt en dat in de huidige situatie met randsloten met een landbouwgericht ontwateringspeil de interne maatregelen geen vernatting in het landbouwgebied tot gevolg hebben.

⁷ Natuurdoelanalyse Engbertsdijkvenen. Provincie Overijssel, 2023.

⁸ Advies natuurdoelanalyse Engbertsdijkvenen. Ecologische Autoriteit, 2023.

2.2.2 Natuur

Effecten op Natura 2000–doelstellingen

In het MER staat dat het dempen en verondiepen van watergangen en het compartimenteren van het gebied leidt tot een stabiel peil, het beter vasthouden van regenwater, de mogelijkheid het peil te laten meestijgen met de veengroei en het beperken van waterverliezen van hogere naar lagere gebiedsdelen (compartimenten). De maatregelen dragen eraan bij dat de natuur in Engbertsdijksvenen beter bestand is tegen toenemende droogte door klimaatverandering. Daardoor verbeteren de omstandigheden voor de habitattypen ‘herstellende hoogvenen’ en kunnen ‘actieve hoogvenen’ zich uitbreiden.

Terecht stelt het MER dat hoewel er herstellend hoogveen wordt vergraven, de ingrepen bijdragen aan behoud, uitbreiding en kwaliteitsverbetering van een veel groter areaal herstellende en actieve hoogvenen. Door het afgraven van voormalige agrarische gronden ontstaan volgens het MER nutriëntenarme condities en wordt voorkomen dat bij vernatting fosfaat vrijkomt.

De Commissie onderschrijft dat de interne maatregelen aanzienlijk bijdragen aan het hydrologisch herstel en aan het behalen van de Natura 2000–doelen voor de habitattypen actieve en herstellende hoogvenen en dat het effect van de interne maatregelen op de Natura 2000–doelen positief is.⁹ Voor verder natuurherstel van deze natuurdoelen zijn aanvullende externe hydrologische maatregelen in de omgeving nodig.

Permanente effecten op beschermde soorten

Tabel 6.3 van het MER bevat een overzicht van aanwezige beschermde soorten. Het betreft een inschatting op basis van eerder onderzoek, bekende verspreidingsgegevens (uit onder andere de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFB), terreinkenmerken en expert judgement.¹⁰

Het MER stelt dat de effecten op beschermde soorten in de gebruiksfase neutraal zijn omdat er in de omgeving van de plaatsen waar ingrepen plaatsvinden voldoende vervangend leefgebied aanwezig is. De maatregelen leiden volgens het MER uiteindelijk tot een kwaliteitsverbetering en uitbreiding van het leefgebied van soorten.

De Commissie onderschrijft dat dit voor de meeste soorten het geval is. Voor specifieke soorten als adder, gladde slang en das geldt dit echter niet en zijn negatieve effecten ook in de gebruiksfase niet uit te sluiten.¹¹ Toch is volgens de Commissie een neutrale eindbeoordeling voor beschermde soorten in zijn geheel wel terecht aangezien er voor veel beschermde soorten positieve effecten zullen optreden.

De Commissie beveelt wel aan om aanvullende mitigerende maatregelen uit te werken voor adder, gladde slang en das. De zienswijzen van RAVON en de Dassenwerkgroep Twente bieden hier goede aanknopingspunten.

⁹ Maatregelen ten gunste van actieve en herstellende hoogvenen hebben volgens het Natura 2000–beheerplan en Adviesrapport Uitvoering Natura 2000–herstelmaatregelen Engbertsdijksvenen neutrale of positieve effecten hebben op de andere Natura 2000 instandhoudingsdoelen van het gebied (droge heiden, geoorde fuut, toendrarietgans en kraanvogel).

¹⁰ Het overzicht is gebaseerd op het rapport Uitvoering Natura 2000–herstelmaatregelen Engbertsdijksvenen; beoordeling effecten op beschermde natuurwaarden. Ecogroen, 18–508, 2020.

¹¹ Zie ook zienswijzen van RAVON en de dassenwerkgroep Twente.

Tijdelijke effecten op beschermde soorten

In het MER staat dat de werkzaamheden in de aanlegfase kunnen leiden tot verstoring van beschermde soorten en vernietiging van leefgebied van beschermde soorten.¹² Om (tijdelijke) effecten op de populatie-omvang te voorkomen/beperken zijn de mitigerende maatregelen die zijn beschreven in het ecologisch werkprotocol belangrijk.¹³ Het gaat bijvoorbeeld om het uitvoeren van werkzaamheden onder begeleiding van een ter zake kundige ecooloog, het markeren en sparen van verblijfplaatsen en het verjagen en wegvangen van fauna.

De Commissie onderschrijft de conclusie dat in de aanlegfase de effecten op beschermde soorten licht negatief zijn. Om negatieve effecten in de aanlegfase zoveel mogelijk te beperken wil de initiatiefnemer gaan werken met een ecologisch werkprotocol. De Commissie vindt dit te vrijblijvend geformuleerd en beveelt aan om in dit in de aanbesteding goed te waarborgen.

Stikstofdepositie

Het MER beschrijft terecht dat in Engbertsdijksvenen te veel stikstof neerkomt. De kritische depositiewaarde voor stikstof wordt er al geruime tijd overschreden en is zo'n tweeënhalf keer te hoog.^{14,15} Ook de komende jaren blijft de depositie nog veel te hoog.

Hoewel de voorgestelde interne maatregelen positieve effecten hebben op de herstellende en actieve hoogvenen, waarschuwt de Commissie voor de effecten van stikstofdepositie op de lange termijn. Om de instandhoudingsdoelen voor deze habitattypen op lange termijn te halen is het nodig de stikstofdepositie terug te dringen. Hiervoor zijn bronmaatregelen nodig: zowel lokaal, regionaal als landelijk.

2.2.3 Cultuurhistorische waarden

In het gebied zijn tal van elementen met een hoge tot zeer hoge cultuurhistorische waarde aanwezig zoals kades, wijken (waterlopen) en veenrestheuvels.¹⁶ Deze geven met elkaar een beeld van de ontginnings- en gebruiksgeschiedenis van het gebied. Als onderdeel van de maatregelen worden wijken gedempt en kades vernieuwd. In het MER staat dat het effect licht negatief is.

Het MER geeft echter onvoldoende overzicht welke elementen van welke waarde verdwijnen of worden aangetast. Een onderbouwde eindbeoordeling ontbreekt, waardoor het MER niet voldoende inzicht geeft in de te verwachten effecten van het voornemen op de aanwezige cultuurhistorische waarden.

¹² Het gaat bijvoorbeeld om de das, vleermuizen, broedvogels, amfibieën als de poelkikker en heikikker en reptielen als levendbarende hagedis, gladde slang en adder.

¹³ Gebaseerd op de beschrijving in het rapport Uitvoering Natura 2000–natuurherstelmaatregelen Engbertsdijksvenen; beoordeling effecten op beschermde natuurwaarden, Ecogroen, 18–508, 20 februari 2020.

¹⁴ Zie https://www.ecologischeautoriteit.nl/docs/mer/p50/p5073/5073_advies_natuurdoelanalyse.pdf en <https://monitor.aerius.nl/gebied/40/onderwerp/depositie/hoofdstuk/2?voortouwnemer=overijssel>.

¹⁵ Uit het MER blijkt dat tijdens het jaar van uitvoering de stikstofdepositie tijdelijk (0,6 tot 1,3%) toeneemt.

¹⁶ Zie Landschapsbiografie Engbertsdijksvenen, 2021, hoofdstuk 4, overzichtskaart pagina 54.

De Commissie adviseert om het MER, voorafgaand aan het besluit, aan te vullen met een verdere uitwerking van het aspect cultuurhistorische waarden. Geef aan welke cultuurhistorische elementen van welke waarde worden aangetast of verdwijnen en koppel hieraan een navolgbare effectbeoordeling. Ga bij de maatregelen aan de veenkades expliciet in op wat de effecten zijn op de kades als historische aardwerken.

2.2.4 Ruimtelijke kwaliteit

Het MER beoordeelt de effecten op de landschappelijke gebiedskarakteristiek als licht positief omdat de maatregelen gericht zijn op de versterking van de structuur van het veenlandschap. Het aspect ruimtelijke kwaliteit na realisatie wordt vooral beoordeeld op basis van de belevingswaarde voor bewoners en bezoekers in de toekomst. In het MER staat dat het effect licht positief is omdat de maatregelen leiden tot een biodiverser en gezonder hoogveenlandschap.

Het MER gaat hierbij ten onrechte niet in op het visueel-landschappelijke effect dat optreedt als gevolg van de kadevernieuwing. De nieuwe of vernieuwde kades lijken met een kruin-breedte van 3 tot 5 meter en taluds van 1:5 een schaalsprong te maken ten opzichte van de huidige situatie. Dit leidt tot een andere beleving van het landschap.

De Commissie adviseert om het MER, voorafgaand aan het besluit, aan te vullen met een verdere uitwerking van het aspect ruimtelijke kwaliteit. Geef het visueel-landschappelijk effect van de kadevernieuwing aan op de belevingswaarde en maak hierbij gebruik van visualisaties.

2.2.5 Zand- en grondtransport

In paragraaf 5.2.2 van het MER is het grondtransport van en naar het gebied tijdens de aanleg berekend. Het gaat om de aanvoer van zand (310.000 m³) en afvoer van de bovengrond (93.000 m³). Het gaat in totaal dan om 403.000 m³. In de effectbeschrijving (hoofdstuk 6.8) gaat men echter uit van 373.000 m³. Niet duidelijk is waarom dit verschilt. De Commissie beveelt aan duidelijk aan te geven hoeveel grondtransport van en naar het gebied plaatsvindt.

Het MER gaat in op mitigerende maatregelen om de negatieve effecten en risico's in de aanlegfase te beperken. Het gaat bijvoorbeeld om lagere rij snelheden, bebording, oversteekplaatsen en passeerhavens. De Commissie beveelt aan om als mitigerende maatregel tijdens de uitvoering ook de inzet van minder zware vrachtwagens te overwegen.¹⁷

¹⁷ In het MER wordt nu uitgegaan van vrachtwagens van 25 m³. Op lokale wegen kan de inzet van minder grote vrachtwagens bijdragen aan het verminderen van eventuele overlast.

2.3 Monitoring

Het MER bevat een overzicht van de monitoring die wordt uitgevoerd om de effecten van de maatregelen tijdens en na de uitvoering vast te stellen. Het gaat vooral om hydrologische en ecologische monitoring die op hoofdlijnen is beschreven.

Een belangrijk doel van de maatregelen is het vasthouden van regenwater in de compartimenten. De Commissie constateert dat langgerekte open waterstructuren, zoals de slenken langs de kades, leiden tot onnodige peilegalisatie in het compartiment en mogelijk versnelde waterafvoer binnen de compartimenten.¹⁸ Ze beveelt daarom aan om in het monitoringsprogramma :

- Aandacht te schenken aan de waterverdeling binnen de compartimenten.
- Maatregelen te formuleren die voorkomen dat te sterke peilegalisatie binnen de compartimenten optreedt.

¹⁸ Het gaat hierbij om bestaand open water of slenken die mogelijk als gevolg van inklinking ontstaan langs de nieuwe of vernieuwde kaden.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het gebied bezocht waar milieugevolgen kunnen optreden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

ir. Wouter Beekman

dr. Agata Klimkowska

drs. Marinus Kooiman

ing. Ben Peters

drs. Evalyne de Swart (secretaris)

drs. Marieke van Rhijn (voorzitter)

Besluiten waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

Projectbesluit en omgevingsvergunning voor de ontgrondingsactiviteit.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor projecten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een milieueffectrapport (MER) vereist zijn. Uit [Bijlage V van het Omgevingsbesluit](#) onder de Omgevingswet volgt om welke projecten het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om een land-inrichtingsproject (J12).

Bevoegd gezag besluiten

Gedeputeerde Staten van Overijssel.

Initiatiefnemer besluiten

Staatsbosbeheer.

Heeft de Commissie ook zienswijzen bij haar advies betrokken?

De Commissie heeft alle zienswijzen gelezen die het bevoegd gezag tot en met 6 januari 2025 heeft toegestuurd. Ze heeft ze in haar advies verwerkt, voor zover relevant voor het MER.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3879](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage

A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e info@commissiemer.nl
w commissiemer.nl

